

Miroslav Kusý
(1931-2019)

(Kép: Fórum Kisebbségkutató Intézet)

Az egyes korok alapértékei adják azokat a korlátokat, igazodási pontokat, amelyek mentén az emberek társadalommá szervezik magukat, és felépítik az államot. Már a reneszánsz vége és a felvilágosodás eleje óta tudhatja, aki akarja, hogy az alapértékeink nem tökéletesek, így az emberi társadalom és az állam sem lehet az. Ám ha tökéletessé nem tudjuk is formálni őket, jobbá igen.

Ám akadtak, akik a modern világ megszületésekor új tökéletességre vágytak. Immár nem az égi, hanem a földi paradicsom megteremtésének lehetőségeit keresték. Olyan törvények megalkotására, illetve felfedezésére törekedtek, amelyek a korabeli természettudományossághoz hasonlóan az emberi társadalomra és az államra mindig és teljes mértékben érvényesek lesznek. Ezekre építve pedig megalkotható a minden bajt és nyomorúságot megoldó emberi rend.

Az egyik ilyen koncepció legjelentősebb szellemi atyja tudvalevőleg Karl Marx volt. Az emberek közti különbségek, a háborúk, a bűnözés, az emberek okozta szenvedés megszüntetését, az állam majdani elhalását törvényszerűnek nyilvánító jövőkép nagy kísértést jelentett. Alighanem így volt ez a szörnyű szenvedést és pusztítást hozó második világháború után is.

Miroslav Kusý ebben a meggyőződésben élte le fiatalságát. 1968-ban úgy vélte, továbbfejleszhető az eszme, a sztálini torzulást követően visszatéríthető eredeti demokratikusnak deklarált alapjaihoz. A nagy vagyonszerű különbségek nélkül, tehát a nagyon gazdagokra és szegényekre osztott társadalomfelfogás bajain átlépő, ám a demokráciát megtartó, sőt kiterjesztő koncepció a háború alatti pusztulás közösségi emlékével együtt több fiatal értelmiségiben ébreszthette fel a reményt egy jobb, minőségileg fejlettebb társadalmi rend megteremtésében.

Ám az alapérték az objektivizmus. Az emberi életet az emberek felett álló és azt meghatározó, így objektívnak nevezett törvényszerűség koncepciója. E törvényből levezetve kell megalkotni az emberi társadalom rendjét, hiszen meghatározza, determinálja azt. A szabadság lényege, hogy az ember megérti ezt a szükségszerűséget, és az életét alárendeli.

Ebből az álláspontból továbblépni az emberi jogok világába jelentős szellemi tett. Az emberi szabadság individuális alapjai egyéniségközpontúak. Az alapálláspont szkeptikus. A reneszánsz szkepticizmus ismeretelméleti alapjai elvetik az emberi tökéletesség lehetőségét. Az ember nem ismerheti meg a világ egészét, tehát téved. Ám többet megtudhat a világról, ha merész és kíváncsi. Tehát tökéletessé nem teheti az emberi társadalmat. Ám jobbá igen. De persze rosszabbá is. Nem képes holmi mindent meghatározó objektív törvényszerűség megismerésre, amiből azután minden levezethető tudományos precizitással. A fejlődés tényleges forrása a tökéletlen, ám jobbá válni képes egyén.

Az objektivizmus a reménnyel és hittel teli álláspontjából átjutni az emberi jogi individualizmus tévedésekkel, megingásokkal teli, a tökéletlen emberrel számoló koncepciójába nemcsak hatalmas értelmi, hanem legalább ugyanakkora érzelmi lépés is. Az fegyelmezett osztályharcos ember életvitele helyett a kételkedő, vitázó, gondolkodó és időről időre változó ember életvitelét kellett megszeretni. Miroslav Kusý képes volt megtenni ezt a lépést. Sőt nemcsak meglépte, hanem az újonnan választott politikai identitás legkiválóbb terjesztői közé emelkedett országában.

Döntésében alighanem szerepet játszott a sztálinizmus több elemének brezsnyevi restaurációja, és persze az 1968-as prágai tavasz leverése, azaz a tapasztalat, hogy a létezőnek nevezett szocializmus megreformálhatatlan. Több értelmiségi kortársához hasonlóan alighanem ebben az időszakban fogalmazódhatott meg benne a kérdés, hogy vajon korábbi társadalomképeinek alapelvei helyesek-e.

Ám Kusý nem áll meg ezen az eszmei ponton. Az individuális alapokon nyugvó emberi jogi tanítás ugyanis nemzetállami kiadásában általában érzéketlen a kisebbségben lévő kultúrák életigényei iránt. Így az alkotmányos demokráciákban is alárendelt szerepbe kényszeríthetik őket a többséggel szemben.

Miroslav Kusý következetesen szembenéz ezzel az ellentmondással is. A „bársonyos” forradalmat követően fellángoló agresszív nacionalizmust látva és főként mozgatórugóikat átlátva újabb szellemi lépést tesz. Odaáll a kollektív kisebbségi jogok felfogásának támogatói közé.

Legitim követelésnek és demokratikus célnak nevezi – méghozzá a szlovák közvélemény előtt – a szlovákiai magyarok és egyáltalán a nemzeti kisebbségek kulturális autonómiáját, sőt horribile dictu a területit is.

Kusý odaállt a szlovákiai magyarok mindegyik fontos igénye mögé. Ám ami kulturális közegünkben még fontosabb, nemcsak támogatta, hanem magyarázta is őket. A nemzetállamiság itteni változatának még az átlagnál is erősebb ideologikussága és propagandisztikus ereje másként nem változtatható meg, csak ha egyenként cáfolja meg felemás és gyakran önellentmondó állításait az ember. Miroslav Kusý 1989 után ezt tekintette az egyik fő életfeladatának. Rájött, hogy a nemzeti kisebbségek, főként a magyarok tényleges egyenjogúsítása nélkül a szlovákiai demokrácia ingtag marad. Életben maradnak és hatni fognak ugyanis azok az nézetek, melyek szerint az alkotmányos demokrácia korlátozható és torzítható a nemzeti harc taktikai és stratégiai céljai

mentén. Rájött, hiszen nemcsak elméletileg látta át ennek lehetőségét és logikáját, hanem tapasztalta is gyakorlatát 1989-et követően. Az ország alkotmányos rendjének lényegi megváltoztatására irányuló kísérleteket a huszadik század utolsó évtizedében mindig aládúcolták a nemzeti harc, mindenekelőtt a magyarokkal vívott küzdelem rémképével. Kusý erre rendszeresen rámutatott, konkrét helyzeteken és eseteken láttatva az illetén nemzeti öntudat torzulásait.

Eközben pontos helyzetleírást adott ismét és ismét a szlovákiai demokrácia állapotáról. Pontosan érzékelte az 1989 után megjelenő tekintélyuralmi tendenciákat, és az egyes próbálkozásokat sorban lemeztelenítette. Egyiket a másik után mutatta be a nyilvánosságnak a maga valóságában, de nemegyszer a szlovák nyilvánosságot is megmutatta magamagának, hiszen e kísérletek benne verhettek és vertek is gyökeret.

Kusý megszerette a kritikát, ezt minden túlzás nélkül állíthatjuk. Ez nem is csoda az évtizedes kényszerhallgatás után. Ám mint a jelentős gondolkodók, többre volt képes nemtetszésének kifejezésénél az éppen aktuális elégedetlenségi közhangulaton lovgolva. Ő megoldást, megoldásokat is kínált. Nemcsak jellemezte a helyzetet és az embert. Megjegyezhetjük, ha azt tette, akkor analitikus alapossággal, általában az elméletileg pontosan kiválasztott lényegre, s nem pusztán valamilyen ismert hangulati elemre, közhelyre, előítéletre tapintva. Majd megcselekedte, ami a legfőbb érdeme, kifejtette, mit kellene, illetve mit lehetne tenni. Miroslav Kusý nemcsak leírt, ő gondolatilag alkotott. Nem mindenütt, ez alighanem igaz, de ebben az országban mindenképpen. Írásait olvasva szembekerülünk a csehszlovákiai és különösen a szlovákiai rendszerváltás legtöbb buktatójával, és azok megoldásának javaslataival.

Három évtizeddel 1989 ősze után megállapíthatjuk, hogy kisebbségi erőfeszítései mérsékelt eredménnyel jártak. Nem utolsósorban amiatt, mert szlovák partnerei kevesen akadtak. Ezért a magyarkérdésben csak billenteni tudtak a szlovákiai közgondolkodáson, a többnemzetiségű demokrácia értékrendjére átfordítaniuk nem sikerült. Ám Miroslav Kusý szellemi teljesítménye így is tekintélyt parancsoló. Magyar ügyben alig néhányadmagával, és közülük is kiemelkedve érvelt, magyarázott, felvilágosított.

Jól mutatta a személye körül tornyosuló indulatokat és a szlovákiai közgondolkodás állapotát a vita, amely a parlamentben robbant ki annak kapcsán, hogy Mikuláš Dzurinda kormánya magas kitüntetést adományozott neki. Ellenzéki bírálója a kormányfő szemére vetette Kusýnak a magyar törekvéseket támogató állásfoglalásait, bőven idézve írásaiból. Dzurinda válasza energikus volt. Felsorolta, mi mindent tett kitüntettje a kommunista diktatúra ellen, külön jelezve, hogy a bíráló is annak támogatója volt, és mutatva, hogy a kitüntetés jó kezekbe került. A magyarkérdést azonban, amennyire csak lehetett, megkerülte.

Miroslav Kusý nemcsak haladni volt képes a korával, hanem ő rángatta maga után. Saját országában szava súllyal bírt mindazok körében, akik a rendszerváltást előre akarták vinni, és oda kellett figyelniük rá mindazoknak, akik elleneztek. De egész életútját végignézve minden méltósága és színvonala ellenére mégsem ez tűnik a legnagyobb teljesítményének. Hanem az, hogy képes volt a folyamatos fejlődésre egész életében. Méghozzá olyan ütemben és színvonalon, amivel embertársait is maga után segíthette.

Ezt megtanulhatjuk tőle, és megköszönhetjük neki. Mint ahogy persze ügyünk bátor képviselőjét is.

Őllös László